

Dr Elżbieta Buchcic

Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach

Wydział Matematyczno-Przyrodniczy

Instytut Biologii

CO ZROBIĆ, ABY PRZYRODA BYŁA WARTOŚCIĄ DLA SPOŁECZEŃSTWA?

Streszczenie

Wiedzę o stanie środowiska i jego ochronie, zagrożeniach i sposobach przeciwdziałania im, winni posiadać wszyscy obywatele, ponieważ jakość środowiska zależy od postaw jego użytkowników. Dlatego stoi przed nami wszystkim zadanie wzmożonego działania na rzecz upowszechniania tych informacji. Wspólne zaangażowanie i wysiłek oraz inwestowanie w edukację w dużej mierze przyczyni się do wykształcenia osobowości nacechowanych wrażliwością i szacunkiem dla przyrody oraz potrafiących racjonalnie korzystać z jej dóbr. Skuteczność i efektywność tych działań jest możliwa dzięki włączeniu problematyki środowiskowej we wszystkie poziomy życia społecznego.

Słowa kluczowe: przyroda • wartość • społeczeństwo • edukacja przyrodnicza • ekologia • świadomość ekologiczna • sozologia

WHAT SHOULD BE DONE TO MAKE NATURE A VALUE FOR THE SOCIETY?

Abstract

All citizens should share knowledge about the state of the environment, the biggest threats to the environment and measures that can be taken to protect it. The quality of the environment depends on its users' attitudes. Therefore, there is a task for all of us to spread the in-

formation around. The common commitment and effort as well as investment in education will contribute to the development of personality type characterized by sensitivity and respect for nature as well as the ability to use its assets rationally and wisely. The effectiveness and efficiency of these activities can be made possible by implementing environmental concerns into all levels of social life.

Keywords: nature • value • society • natural education • ecology • natural awareness • environmental science

Wstęp

Człowiek stanowi część przyrody, nie żyje ponad nią, ani też obok niej. Świat przyrody i świat człowieka to jedność. Ludzie od wieków zmagają się z przyrodą i jej żywiołami. Zarówno przyroda ożywiona, jak i nieożywiona wciąż stanowi najważniejszy czynnik, który wpływa na zachowania społeczne. Rzeźba geograficzna terenu, klimat, bogactwa mineralne struktura gleby i zasoby mórz i rzek współtworzą kształty życia społecznego.

Człowiek nieustannie goni za postępem technologicznym, który zмага się z prawami przyrody i zmierza w kierunku jej bezwzględnego podporządkowania. Zatracił w sobie świadomość, że stanowi on część świata i podlega jego odwiecznym prawom. Osiągnięcia techniczne, biologiczne lub medyczne kontrastują jednak z perspektywami katastrof ekologicznych, klęskami żywiołowymi, jak również bezradnością w obliczu pojawiających się nowych chorób¹.

Współcześnie ludzie stosują technologie przemysłowe, których rezultatem jest efekt cieplarniany, zatrucia rzek i jezior, wycinka lasów tropikalnych, odpady i śmieci w lasach, powodujące degradację otaczającej nas przyrody. Postawa człowieka wobec natury, odzwierciedla postawę, jaką przyjmuje wobec samego siebie. Postawa ta na szczęście ulega zmianie i coraz bardziej w mentalność społeczeństwa wpisuje się świadomość, że przyroda jest wartością, o którą należy dbać i którą trzeba chronić.

---

¹ W. Świątkiewicz, *Człowiek i przyroda*, „Przyroda Górnego Śląska” Nr 1, 1995. ISSN 1428-4952.

Jak twierdzą socjologowie, zróżnicowanie ludzkich postaw wobec środowiska naturalnego wiąże się zarówno z ich naturalnymi potrzebami biofizycznymi, jak i z kulturą, wpojonymi wartościami, przyzwyczajeniami i nawykami.

Rozważania nad tytułowym pytaniem należy zacząć od zinterpretowania podstawowych, a zarazem kluczowych określeń, które są w nim zawarte – „przyroda”, „wartość” oraz „społeczeństwo”.

„Przyroda”² jest terminem niezwykle ogólnym, posiadającym wiele synonimów jak: środowisko przyrodnicze, środowisko naturalne, natura. Termin ten ma kilka grup znaczeniowych³:

- w kontekście przyrodniczym, w odniesieniu do natury,
- w kontekście roślinnym,
- jako przedmiot nauczania⁴.

Przyroda niejednokrotnie potrafi zadziwić i wprowadzić w zachwyt. Swoje piękno pokazuje poprzez wielobarwne liście, zmieniające swój kolor jesienią lub urokliwe krajobrazy, których w Polsce nie brakuje. To, jak postrzega się przyrodę zależy od każdego człowieka. Przyroda jest czymś nieocenionym. Człowiek często nie dostrzega jej wartości w codziennym pędzie, mimo iż ma z nią styczność w zwykłych czynnościach, między zajęciami, pracą albo zakupami. Wychodząc z domu każdy może patrzeć na drzewa, zielone trawniki, jeziora i rzeki.

Wyjaśnienie terminów

Jednoznaczne scharakteryzowanie terminu „wartość” jest trudne. W ogólnym ujęciu wartość stanowi fundamentalną kategorię aksjologii – nauki o wartościach⁵ – tym samym oznacza wszystko to, co jest postrzegane jako ważne, a jednocześnie cen-

² Ministerstwo Środowiska, zakładka „Środowisko – Przyroda”, [Dostęp: 19.10.2017], <<https://www.mos.gov.pl/srodowisko/przyroda/>>.

³ Synonim.net, [Dostęp: 19.10.2017], <www.synonim.net/synonim/przyroda>.

⁴ Słownik Języka Polskiego PWN, [Dostęp: 19.10.2017], <<https://sjp.pwn.pl/sjp/przyroda;2512477.html>>.

⁵ L. Dyczewski, *Kultura polska w procesie przemian*, Lublin 1995, s. 104. ISBN 8385291636.

ne dla danej jednostki i społeczeństwa oraz jest godne pożądan-
nia, co łączy się z pozytywnymi przeżyciami, odczuciami, ale
również stanowi cel, do którego ludzie dążą⁶.

Pytanie o wartości – to pytanie o to, co człowiek robi, do cze-
go dąży, jak powinien postępować. Jest to przede wszystkim py-
tanie o człowieka, o kierunek w którym ma podążać, o „kompas”,
według którego człowiek ma szukać drogi w swoim życiu. „Kom-
pas” ten w różnych religiach i światopoglądach przybierał różne
imiona: wola Boża, szczęście, sens⁷. Wartości wyznaczają kie-
runki postępowania w życiu, mówią o tym, co uważa się za do-
bre, a co za złe. Określenia dobry i zły stanowią podstawę ludz-
kich wartościowań.

Ludzie różnią się między sobą, mają różne poglądy politycz-
ne, różne światopoglądy, stąd różnice w wartościowaniach⁸. W li-
teraturze można znaleźć wiele definicji określenia „wartość”, ale
każdy człowiek ma swoją własną formułę tego terminu. I właśnie
ta definicja jest zawsze najbardziej trafna, ponieważ określa prio-
rytety, dążenia w życiu, a także hierarchię rzeczy ważnych i waż-
niejszych, którymi jednostka kieruje się w życiu.

Według D. Dobrowolskiej⁹ wartości można sklasyfikować
w zależności od stopnia ich ogólności, konkretności, dzieląc je na:

- wartości życia codziennego, takie jak: praca zawodowa,
życie rodzinne, wykształcenie, rozrywki, stan posiadania,
- szczegółowe elementy każdej z wymienionych dziedzin ży-
cia, np. rodzaj wykonywanych czynności zawodowych,
zdrowie dzieci, mieszkanie, samochód itp.,
- oraz wartości abstrakcyjne, jak: prestiż, sława, dobrobyt,
moralność, postęp itp.

Odrębną grupę stanowią wartości zinternalizowane, czyli ta-
kie, o których człowiek nabrał przekonania, że są realne, słuszne
i godne pożądan-ia, wpływają na ludzkie postępowanie, wyznacza-

⁶ M. Łabocki, *Pedagogika wobec wartości*. [w:] B. Śliwerski (red.) *Kontesta-
cje pedagogiczne*, Kraków 1993, s. 125. ISBN 83-85543-19-8.

⁷ W. Heisenberg, *Część i całość. Rozmowa o fizyce atomu*, Warszawa 1987,
s. 269-270. ISBN 8306015126.

⁸ U. Tataj-Puzyna, *Wartość w życiu człowieka – wartość macierzyństwa*,
Warszawa 2014, s. 50. ISSN 2082-7067.

⁹ D. Dobrowolska, *Wartość pracy dla jednostki w środowisku przemyślo-
wym*, Wrocław 1984, s. 41. ISBN 83-04-01816-0.

ją kierunki działania i tworzą osobiste normy zachowania. Jest to możliwe wówczas, gdy jednostka nie tylko wartości aprobuje, uznaje za swoje, ale także realizuje je w działaniu.

Przedsięwzięcia podejmowane na rzecz środowiska

Od roku 2010 Ministerstwo Środowiska¹⁰ prowadzi badania, które mają na celu zebranie informacji o stanie świadomości ekologicznej społeczeństwa polskiego. Analiza wyników z tych badań ma pomóc w odpowiednim planowaniu skutecznych projektów ekologicznych. Główną misją tego przedsięwzięcia jest uświadomienie Polakom, że jakość życia jest uzależniona i bezwzględnie wiąże się ze stanem środowiska, w którym żyją. Prowadzone badania mają pomóc w ocenie skuteczności różnych programów i kampanii społecznych.

Dażeniem naczelnego organu państwa zajmującego się naturą jest edukacja społeczeństwa polskiego, aby wiedziało jak chronić środowisko naturalne. Zadaniem kampanii społecznych¹¹ organizowanych przez Ministerstwo Środowiska jest edukowanie społeczeństwa o tym, w jaki sposób codziennie podejmowane przez ludzi decyzje mogą wpływać na ochronę środowiska. Przeprowadzono już kampanie związane między innymi z:

- segregacją odpadów („Nasze śmieci”),
- oszczędzania energii w domach („Dom, który dla mnie oszczędza”),
- oszczędzania wody,
- ochrony bioróżnorodności i powietrza („Ekodzieciaki” i kampania o różnorodności biologicznej).

Kampanie społeczne dotyczące ochrony środowiska przyrodniczego, projekty i platformę informacyjno-komunikacyjną pro-

---

¹⁰ Ministerstwo Środowiska, zakładka „Środowisko – Badania”, [Dostęp: 23.10.2017], <<https://www.mos.gov.pl/srodowisko/edukacja-ekologiczna/badania/>>.

¹¹ Ministerstwo Środowiska, zakładka „Środowisko – Kampanie społeczne”, [Dostęp: 23.10.2017], <<https://www.mos.gov.pl/srodowisko/edukacja-ekologiczna/kampanie-spoeczne/>>.

wadzi też Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska¹². 20 października, z jej inicjatywy został ustanowiony Dniem Krajobrazu. Celem tej inicjatywy jest promowanie problematyki bezpośrednio związanej z ochroną i planowaniem krajobrazu. Ma to uświadomić społeczeństwu, jak ważną rolę w życiu każdego człowieka odgrywa otaczająca go przestrzeń, która stanowi środowisko życia, i o którą każdy powinien dbać każdego dnia.

Uważam, że wymienione kampanie społeczne powinny być organizowane częściej, z większym rozmachem, żeby dotarły do znacznie większego grona odbiorców. Spoty kampanii powinny być zamieszczane nie tylko na stronach internetowych organizacji zajmujących się ochroną środowiska, ale i w przerwach reklamowych każdej stacji telewizyjnej, tak aby jak największa część społeczeństwa mogła się z nimi zapoznać.

Dobrym pomysłem, moim zdaniem, byłoby umieszczenie banerów z hasłami proekologicznymi w miastach, jak również przy często uczęszczanych drogach. Takie działania w znacznym stopniu podniosłyby świadomość i pokazały, jak ważne jest dbanie o przyrodę. Jest to możliwe dzięki wypracowaniu codziennych nawyków zarówno własnych, jak i u osób najbliższych.

Kampanie powinny być skierowane nie tylko do osób dorosłych, ale i do dzieci. Kształtowanie w świadomości dzieci nie tylko proekologicznych zachowań, które kontynuowałyby w życiu dorosłym, ale i postrzegania przyrody oraz otaczającego środowiska powinno się traktować jako wartość równą rodzinie lub zdrowiu. Na każdym szczeblu edukacji szkolnej powinny być realizowane spotkania informacyjne, które pozwoliłyby przedstawić to co zyskuje się dbając o środowisko, i to czego nie można kupić – a mianowicie zdrową przyszłość. Dzieci powinny być uświadamiane, że od nich zależy czy będą żyły w środowisku czystym i zdrowym, czy w pełnym zanieczyszczeń i smogu.

Współcześnie realizuje się filmy o treści bezpośrednio związanej z problemami współczesnego świata. Może warto stworzyć fabułę opartą na tym, jak poważne konsekwencje może mieć dalsze postępowanie na przekór środowisku.

---

¹² Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska, zakładka „O Nas – Projekty i kampanie społeczne”, [Dostęp: 23.10.2017], < <https://www.gdos.gov.pl/projekty-i-kampanie-spoeczne>>.

Uważam, że przedstawienie na ekranie problemu ochrony środowiska, a raczej jej braku, znacznie bardziej przemówiłoby do świadomości ludzi, niż kampanie społeczne. Takie działania dotarłyby także do szerszego grona odbiorców. Przedstawienie czarnej wizji i konsekwencji degradacji środowiska, które mają bezpośredni wpływ na życie przeciętnego człowieka byłby idealnym punktem odniesienia, a także impulsem do przemyślenia codziennego postępowania.

Wiele znanych osobistości deklaruje proekologiczną postawę. Na przykład Jake (Jacob Benjamin) Gyllenhaal, amerykański aktor aktywnie angażuje się w działania organizacji Global Green, uświadamiając ludzi na temat skutków zmian klimatycznych na świecie. Oprah Winfrey, amerykańska prezenterka telewizyjna i aktorka wspiera finansowo organizację zajmującą się ekologią. Założyła gospodarstwo na jednej z hawajskich wysp, w którym jest produkowana żywność oraz kosmetyki wyłącznie z naturalnych, organicznych składników.

Przykłady życia wielu tak amerykańskich, jak i polskich celebrytów pokazują jak stosowanie prostych metod może wpłynąć na poprawę stanu środowiska. Segregacja odpadów, stosowanie toreb wielokrotnego użytku, żarówek energooszczędnych w swoim domu i inne małe codzienne czynności, wykonywane przez wielu ludzi, już wystarczą aby choć trochę poprawić stan środowiska. Zamiast jechać do pracy lub do szkoły samochodem, można skorzystać z komunikacji miejskiej, dzięki czemu emisja spalin będzie odrobinę mniejsza.

Istotne jest aby akcje, których celem jest zachęcenie mieszkańców większych miast do korzystania z komunikacji miejskiej za darmo – w przypadku posiadania dowodu rejestracyjnego – organizowane były znacznie częściej. Nie stojąc w korku człowiek oszczędza czas i przyczynia się do zdrowszego powietrza w swoim mieście. Postawy takie biorą się z edukacji, bo to dzięki wiedzy ludzie będą w stanie zrezygnować z wygody na rzecz środowiska.

W roku 1866, biolog Ernst Haeckel, profesor Uniwersytetu w Jenie, niemiecki entuzjasta, a jednocześnie propagator i zwolennik teorii Karola Darwina wprowadził termin powszechnie dziś stosowany – ekologia. Ekologia pochodzi od greckiego słowa *oikos* (dom, gospodarstwo, zamieszkanie). Jest to nauka o korelacjach

organizmu ze środowiskiem. Określenie to uwzględnia środowisko przyrodnicze – wody, ziemię, rośliny, zwierzęta oraz krajobraz – i jego ochronę przed skażeniem.

Przedstawiona koncepcja, w obecnych perspektywach domaga się poszerzenia o inne wymiary środowiska, ponieważ środowisko przyrodnicze nie jest jedynym warunkiem jakości życia i zdrowia człowieka. Zaburzenia równowagi środowiska życia na ziemi jest efektem ludzkiego działania w perspektywie minionych i obecnych czasów, oraz objawem kryzysu kultury. Tym samym środki działania nie mogą ograniczyć się wyłącznie do ochrony środowiska naturalnego, ale muszą się także odnosić do zmian w ludzkiej świadomości i odnawiania kultury.

Realistyczną drogę do odbudowy solidarności człowieka z przyrodą pokazał Jan Paweł II. Prezentował on koncepcję ekologii zintegrowanej, ponieważ jest ona połączeniem konieczności ochrony środowiska naturalnego z koniecznością troski o duchowy obszar istnienia człowieka.

U korzeni irracjonalnego niszczenia środowiska naturalnego tkwi rozpowszechniony współcześnie błąd antropologiczny. *„Człowiek mniema, że samowolnie może rozporządzać ziemią, podporządkowując ją bezwzględnie własnej woli, tak jakby nie miała ona własnego kształtu i wcześniejszego, wyznaczonego jej przez Boga, przeznaczenia, które człowiek, owszem może rozwijać, lecz któremu nie może się sprzeniewierzać”*¹³. W słowach Jana Pawła II jest wiele prawdy, ludzie zdobywając nowe technologie, odkrywając rzeczy, których do tej pory nikt nie odkrył, podróżując znaleźli się na takim etapie, na którym wszystko można stworzyć, kupić, odtworzyć, zmienić nie myśląc nawet o konsekwencjach tych zmian. Jednak nie da się znowu stworzyć całej ziemi, całego środowiska naturalnego niezmiennego przez człowieka. Człowiek stał się egoistą dążąc do nowych osiągnięć, skupiając się wyłącznie na dobrach materialnych, gubiąc gdzieś kulturę współistnienia ze środowiskiem, przekładając własne dobro nad dobro obszaru, w którym żyje, a które również powinno być ważne.

---

¹³ Jan Paweł II, *Encyklika Evangelium vitae*, Rzym 1995, s. 45. ISBN 9788374483674.

Najważniejsza jest teraz zmiana mentalności ludzi, bowiem prawie wszystko można wytworzyć nowymi technologiami, ale w żaden sposób nie da się stworzyć świeżego powietrza, czystego środowiska lub wody, rzeczy fundamentalnych, bez których człowiek nie może żyć. Ludzie muszą zrozumieć, że dobro środowiska jest czymś więcej niż dobra finansowe lub indywidualne, bo ze środowiska korzystają wszyscy, chociaż nie wszyscy przyczyniają się do zachowania środowiska jak najdłużej w niezminionej formie.

Relacje człowieka z przyrodą

Według J. Mariańskiego¹⁴ środowisko ludzkie jest kształtowane przez takie czynniki jak zmienna środowiskowa, zmienna demograficzna, zmienna technologiczna i zmienna ekologiczno-społeczna. Każda z nich jest uwarunkowana założeniami i działaniami na poziomie ogólnym, lokalnym i osobistym.

Zmienna środowiskowa to środowisko fizyczne, a więc zasoby nieodnawialne takie jak materiały, energia ziemiska, woda, powietrze, ale i również środowisko zwierzęce i roślinne, które stanowią całość odnawialnych zasobów naturalnych. Przez zmienną demograficzną należy rozumieć dynamikę demograficzną, rozmieszczenie ludności, tworzenie aglomeracji miejskich i przemysłowych. Są to także zmiany spowodowane urbanizacją i inną działalnością człowieka, które niosą za sobą pojawienie się hałasu, promieniowania pól elektromagnetycznych, alergenów. Z kolei zmienna technologiczna to wykorzystanie energii, technologie informatyczne i komunikacyjne, biotechnologia mająca do czynienia z samym życiem roślin, zwierząt i ludzi. W tym kontekście szczególnie ważna jest biologiczna struktura człowieka, którą trzeba chronić przed nieodpowiedzialnymi ingerencjami. I wreszcie zmienna etyczno-społeczna są to relacje, zachowania społeczne, moralność, kultura oraz instytucje, szczególnie rodzina.

---

¹⁴ J. Mariański, *Kwestia ekologiczna w encyklice Centesimus annus*, Colloquium Salutis, 1993, s. 175. ISSN 9788375693621.

Tutaj także zalicza się jednostkową i społeczną odpowiedzialność za stan natury¹⁵.

W człowieku i jego relacjach międzyludzkich znajduje się przyczyna zagrożeń ekologicznych oraz klucz do ich rozwiązania¹⁶. Żadnego z czynników kształtujących środowisko ludzkie nie da się wyizolować, ponieważ jednak ekologiczne działania globalne i makrośrodowiskowe napotykać na ogromne trudności, tym większe jest znaczenie inicjatyw lokalnych, małych i większych społeczności, które powinny podejmować działania w celu tworzenia dla swoich mieszkańców korzystnego środowiska przyrodniczego i społecznego.

Przedstawione inicjatywy powinny powstawać nie tylko jako koncepcje społeczności, ale również poszczególnych jednostek. Stanowi to mały element tworzenia nie tylko przyjaznego środowiska, ale i więzi międzyludzkich, które obecnie są mocno osłabione. Często ludzie są przepelnieni egoizmem nie tylko w stosunku do drugiego człowieka, ale i do przyrody. Wszystko to leży u podstawy więzi międzyludzkich oraz chęci stworzenia czegoś dobrego dla środowiska. Jedynie praca nad samym sobą i relacjami z innymi ludźmi mogą zapoczątkować zmiany na tle społecznym, a przede wszystkim zmiany środowiskowe. Ludzie powinni znaleźć czas na coś więcej niż jedynie pogoń za pieniędzmi lub karierą zawodową. Powinni się skupić na czymś naprawdę ważnym, ale nie mającym wymiaru finansowego.

Choć człowiek wyrasta ponad świat materialny i biologiczny, jest jednak elementem ekosfery, dlatego działania niszczące przyrodę i naturalne środowisko w konsekwencji prowadzą do degradacji człowieka. Według J. Łukomskiego¹⁷ etyka środowiskowa formułuje takie postulaty, jak:

- wszelkie działania na rzecz ochrony środowiska powinny być rozumiane jako wyraz potwierdzenia szacunku dla osobowej godności człowieka,

---

¹⁵ E. Barbieri, *Zasada ekologii ludzkiej*, „Społeczeństwo”, XI (2001) nr 5/45, s. 550. ISSN 2084-2031.

¹⁶ J. Mariański, *Kwestia ekologiczna w encyklice Centesimus annus*, Colloquium Salutis, 1993, s. 178. ISBN 9788375693621.

¹⁷ J. Łukomski, *Podstawy chrześcijańskiej etyki środowiska naturalnego* [w:] J.M. Dołęga, J.W. Czartoszewski (red.) *Ochrona środowiska w filozofii i teologii*, Warszawa 1999, s. 185. ISSN 1731-6758.

- należy rezygnować z tych działań, które godzą w środowisko naturalne i obniżają jakość życia człowieka.

Warto pamiętać, że wymiar szacunku do samego siebie jest tożsamy z szacunkiem i poszanowaniem dla przyrody i naturalnego środowiska. Jednocześnie, jeśli jednostka potrafi obdarzyć szacunkiem siebie i drugiego człowieka, dlaczego tak trudno jest jej postąpić tak samo w stosunku do natury. Szkodząc przyrodzie obniża się jakość swojego życia, bo dotyka to kwestii zdrowia człowieka. Według J. Sobańskiego¹⁸ prawo człowieka do środowiska może być różnie interpretowane: jako domaganie się ochrony środowiska, jako prawo do życia w środowisku zapewniającym godne życie, jako prawo do korzystania z wartości środowiska. Prawa te nie odnoszą się jednak jedynie do środowiska naturalnego, przyrodniczego.

Podstawowym warunkiem korzystania przez człowieka z tych praw jest zagwarantowanie odpowiedniego środowiska ludzkiego, gwarantującego rozwój ludzkiego ducha i wysoki poziom kultury. W kulturze wysokiej zwraca się uwagę, że ludzie wykształceni w kierunkach bezpośrednio związanych z przyrodą lub środowiskiem, powinni propagować jego wartość. Stanowią oni bowiem swoisty autorytet naukowy. Dobrym rozwiązaniem byłoby powstanie organizacji studenckiej, która organizowałaby akcje edukacyjne dla młodzieży, pokazywała jak piękna może być przyroda jeśli tylko zwróci się na nią uwagę.

Postawa ludzi wyedukowanych w tym kierunku powinna być godna naśladowania dla innych, każdy powinien w najbliższym otoczeniu utożsamiać przyrodę z pojęciem wartości. Dla osoby wybierającej jako kierunek studiów biologię, przyroda i życie już stanowią określoną wartość, a edukacja z tego zakresu powinna jedynie podnieść jej kompetencje w tych zagadnieniach. Praca biologów jest bezpośrednio związana z propagowaniem wartości przyrody w różnych grupach społecznych. Uważam, że wartość przyrody jest bardziej doceniana przez osoby starsze, ponieważ ludzie młodzi są zbyt zajęci pracą, rodziną. Żyjąc w stresie trudno jest dostrzec aspekty inne niż materialne. W momencie jed-

---

¹⁸ R. Sobański, *Prawa człowieka a ekologia* [w:] R. Sobański (red.) *Prawa człowieka w państwie ekologicznym*, Warszawa 1998, s. 322. ISBN 8370721168.

nak, gdy człowiek osiąga pewne standardy życiowe i może spokojnie zastanowić się nad swoim życiem, docenia wówczas środowisko i to, jak wiele przyjemności ono daje.

„Ekologia” jest to termin nieodłącznie związany ze środowiskiem naturalnym i ochroną przyrody. W dzisiejszych czasach, bycie „eko” zaczęło być ważne, a przede wszystkim bardzo modne. Najczęściej bycie „eko” polega na wybieraniu produktów pochodzących prosto z natury, z ekologicznych upraw, bez dodatku konserwantów. Moim zdaniem, obecna moda winna iść trochę dalej i „bycie ekologicznym” powinno odnosić się także do dbania o środowisko, poczynając od najbliższego otoczenia człowieka.

Według A. Wójtowiec¹⁹ termin „ekologia” oznacza naukę, która bada wzajemne relacje między organizmami oraz organizmami a otaczającym je środowiskiem. Powiązania te ekologia określa dla stanu obecnego, ale stara się również odtworzyć wszystkie relacje między organizmami, jakie występowały w przeszłości w ich ówczesnym środowisku.

Obecnie ekologia jest nauką bardzo rozległą, która wyjaśnia procesy tworzenia się układów ekologicznych na przestrzeni lat, określa wzajemne powiązania i oddziaływania między organizmami, tłumaczy procesy tworzenia się różnorodności biologicznej, ustala rozmieszczenie, liczebność oraz skład gatunkowy zespołów, a także wskazuje czynniki wpływające na obieg materii i przepływ energii w biocenozach.

Praktyczny aspekt działań na rzecz środowiska

Praktycznym aspektem ekologii jest określanie, co można zrobić aby przywrócić równowagę w przyrodzie, która została zaburzona w wyniku działalności człowieka. Podjęte działania są realizowane w oparciu o dotychczas poznane mechanizmy funkcjonowania systemów przyrodniczych. Kluczowe znaczenie ma tu nauka – sozologia, które jest bezpośrednio związana z ingerencją

---

¹⁹ A. Wójtowiec, *O filozofii przyrody* [w:] Trelecka M. (red.) *Wybrane etyczno-filozoficzne aspekty ochrony środowiska*, Krosno 2014, s. 8-9. ISBN 9788362681860.

człowieka w środowisko. W pracy A. Wójtowiec²⁰ występuje opis sozologii, jako nauki o ochronie przyrody, która zajmuje się przyczynami, skutkami oraz określaniem dalszych następstw spowodowanych działalnością człowieka w sferze gospodarczej i społecznej. Przemiany te mogą być widoczne zarówno w naturalnych, jak i zmienionych układach przyrodniczych oraz występować na obszarze biosfery o różnej wielkości. Nauka ta ma na celu wypracowanie skutecznych sposobów zapobiegania ujemnym dla ludzi przemianom, które działalność człowieka wywołuje w środowisku naturalnym.

Podana definicja jest bardzo złożona i rozbudowana. Jednak nie ujmuje wszystkich aspektów sozologii. Dlatego J. Dołęga proponuje aby za *sozologię* uznać naukę o systemowej ochronie biosfery przed destrukcyjnym oddziaływaniem na nią antroposfery²¹.

Przedmiotem badań sozologii jest wpływ działalności ludzkiej na biosferę oraz sposoby jej ochrony. Przedmiotem materialnym tej nauki są wzajemne interakcje i wpływ biosfery i antroposfery. Formalnym przedmiotem jest natomiast ochrona biosfery przed niekorzystnym wpływem na nią antroposfery. Zakresem swoich badań sozologia obejmuje całą przyrodę ożywioną i nieożywioną. Zatem bada się struktury genetyczne, rozwój oraz negatywny wpływ człowieka na rośliny i zwierzęta, a także środowisko fizyczne tj. hydrosferę, atmosferę, litosferę i kosmosferę. W problematyce sozologii należy też uwzględnić wielowątkowość aspektów związanych nie tylko z ochroną przyrody, ale także etyką środowiskową oraz filozofią przyrody, które jednoznacznie podkreślają znaczenie człowieka w naturalnej biosferze.

Problem środowiska naturalnego od kilku lat przybrał skalę makroświatową i makrospołeczną, a także międzypaństwową i międzykulturową. Przyroda stała się przedmiotem konwencji oraz politycznych sporów. Stanowi również problem każdej jednostki i jej najbliższego otoczenia. Aby chronić otaczającą ludzi naturę tworzy się rezerваты przyrody i parki krajobrazowe. Coraz większą uwagę zwraca się na dbanie o najbliższe środowisko. Ludzie bardziej są świadomi tego, że zanieczyszczenie środowiska

---

²⁰ Tamże.

²¹ J. M. Dołęga, *Człowiek w zagrożonym środowisku*, Warszawa 1998, s. 45. ISSN 1428-9512.

naturalnego stanowi bezpośrednie zagrożenie dla zdrowia i życia, zarówno ich, jak i kolejnych pokoleń.

Badania socjologiczne pokazują, że jednak nie we wszystkich grupach społecznych świadomość zagrożenia ekologicznego oraz właściwego traktowania przyrody jest jednakowa. Pod tym względem uzyskiwane wyniki wskazują na różnicującą rolę tak wykształcenia, jak i wieku. Dlatego istotne wydaje się właściwe wychowanie i kształcenie, jak również oddziaływanie środków społecznego przekazu²².

W społeczeństwach od kilkudziesięciu już lat stopniowo narasta poczucie, iż cała cywilizacja stworzona przez człowieka stopniowo obraca się przeciw niemu samemu. „Jednym z najważniejszych jego przejawów jest świadomość kryzysu ekologicznego, czyli przekonanie, że zachwianie równowagi w przyrodzie, w skali całego globu, spowodowane przeludnieniem i źle stosowaną technologią, stanowi zagrożenie dla zdrowia, a nawet życia naszego gatunku”²³. To właśnie kryzys ekologiczny stanowi swego rodzaju bodziec do refleksji nad rolą człowieka w przyrodzie, jak również nad wartościami, jakimi kieruje się on w życiu i nad postawami, jakie przejawia wobec przyrody.

Udzielenie odpowiedzi na pytanie zawarte w tytule pracy jest niezwykle trudne, ponieważ problem degradacji środowiska wciąż pozostaje otwarty mimo ogromnej wiedzy z tego zakresu. Wszyscy powinni dojrzeć do tego, aby wiedzieć jak ważna jest dla człowieka przyroda, bo bez niej nie da się przeżyć nawet jednego dnia. Najważniejszą wartością w obecnym momencie, jest to by ludzie zdali sobie z tego sprawę a modę na bycie „eko” zaczęli przekładać nie tylko na własne zdrowie, ale także na dobro całego społeczeństwa, zaczynając od prostych zachowań proekologicznych.

Oczywistym więc stał się postulat, że przyrodę należy chronić. Jak twierdzi jeden z czołowych przedstawicieli etyki środowiskowej Ame Naess, „z tego postulatu można wyprowadzić odmienne sposoby jego realizacji: od segregacji odpadów w domu, przez opracowywanie technologii przyjaznych dla środowiska, aż

---

²² W. Świątkiewicz, *Człowiek i przyroda*, „Przyroda Górnego Śląska” Nr 1, 1995. ISSN 1428-4952.

²³ S. Gałkowski, *Metafizyczne implikacje ekologii*, „Człowiek i przyroda”, 1994, Nr 1, s. 145-157. ISSN 1428-4952.

do ekoterroryzmu, który cechuje pewne działania Greenpeace'su. Postulat ochrony też może być wyprowadzony z całkowicie odmiennych podstaw światopoglądowych i filozoficznych²⁴.

Podstawowa wartość natury leży w tym, iż bez niej niemożliwe jest przetrwanie ani jednostki ludzkiej, ani gatunku jako całości. Światowy ekosystem jest swoistym nośnikiem wartości nieosiągalnych w inny sposób. Człowiek potrzebuje przyrody również ze względu na swoją stronę duchową, to przede wszystkim potrzeba podziwu, spontanicznego działania i tworzenia, które są ekspresją ludzkiej osoby. Przyroda stanowi nośnik wartości estetycznych jako przedmiot czystej kontemplacji, jak również jako pole twórczej aktywności człowieka. Dotyczy to nie tylko aktywności artystycznej i naukowej. Ponadto przyroda jest także nośnikiem wartości rekreacyjnych, stwarza warunki, które pozwalają człowiekowi zregenerować siły. Przyroda jest podłożem, na którym powstają wartości kulturowe, głównie estetyczne i naukowe.

Podsumowanie

Ludzkie oddziaływanie na przyrodę ma niewątpliwie zasięg ponadjednostkowy. Skutki oddziaływań techniki i pracy na przyrodę dotyczą całych społeczeństw. Niszczenie środowisk stanowi aktualnie problem ogólnospołeczny, ponadpaństwowy, a nawet globalny. Przyroda jawi się jako nośnik wartości politycznych, jako dobro wspólne człowieka. Wskazywanie różnych wartości, które niesie przyroda, nie mogą pominąć problemu odpowiedzialności za nie.

Im bardziej człowiek zagłębia się w zagadnienia związane z ochroną przyrody i szkodliwością różnych zachowań względem niej, tym lepiej dostrzega, jak jest ważna i tym skwapliwiej propaguje jej ochronę. Chroniąc przyrodę chroni się życie, nie tylko swoje, ale również osób najbliższych, a to najpiękniejsze co można zrobić. Ochrona środowiska naturalnego musi odbywać się

---

²⁴ B. Deval, G. Session, *Ekologia głęboka. Żyć w przekonaniu, iż natura coś znaczy*, tłum. E. Margielewicz, Warszawa 1994, s. 279-294. ISBN 8385041583.

nie tylko ze względu na człowieka, ale także ze względu na wartość jaką ona sama jest.

Bibliografia

Opracowania:

1. Barbieri E., *Zasada ekologii ludzkiej*, *Społeczeństwo*, XI (2001) nr 5/45. ISSN 2084-2031.
2. Dobrowolska D., *Wartość pracy dla jednostki w środowisku przemysłowym*, Wrocław 1984. ISBN 83-04-01816-0.
3. Dołęga J. M., *Człowiek w zagrożonym środowisku*, Warszawa, 1998. ISSN 1428-9512.
4. Deval B., Session G., *Ekologia głęboka. Życie w przekonaniu, iż Natura coś znaczy*, tłum. E. Margielewicz, Warszawa 1994. ISBN 8385041583.
5. Dyczewski L., *Kultura polska w procesie przemian*, Lublin 1995. ISBN 8385291636.
6. Gałkowski S., *Metafizyczne implikacje ekologii*, „Człowiek i przyroda”, 1994, Nr 1, ISSN 1428-4952.
7. Heisenberg W., *Część i całość. Rozmowa o fizyce atomu*, Warszawa 1987, ISBN 8306015126.
8. Jan Paweł II, *Encyklika Evangelium vitae*, Rzym 1995. ISBN 9788374483674.
9. Łabocki M. *Pedagogika wobec wartości*. [w:] B. Śliwerski (red.) *Konstatacje pedagogiczne*, Kraków 1993. ISBN 83-85543-19-8.
10. Łukomski J., *Podstawy chrześcijańskiej etyki środowiska naturalnego* [w:] J.M. Dołęga, J.W. Czartoszewski (red.) *Ochrona środowiska w filozofii i teologii*, Warszawa 1999. ISSN 1731-6758.
11. Mariański J., *Kwestia ekologiczna w encyklice Centesimus annus*, *Colloquium Salutis*, 1993. ISBN 9788375693621.
12. R. Sobański, *Prawa człowieka a ekologia* [w:] R. Sobański (red.) *Prawa człowieka w państwie ekologicznym*, Warszawa 1998. ISBN 8370721168.
13. Świątkiewicz W., *Człowiek i przyroda*, „Przyroda Górnego Śląska” Nr 1, 1995. ISSN 1428-4952.
14. Tataj-Puzyna U., *Wartość w życiu człowieka – wartość macierzyństwa*, Warszawa 2014. ISSN 2082-7067.
15. Wójtowiec A., *O filozofii przyrody*[w:] Trelecka M. (red.) *Wybrane etyczno-filozoficzne aspekty ochrony środowiska*, Krosno 2014. ISBN 9788362681860.

Zasoby internetowe:

1. Synonim.net, [Dostęp: 19.10.2017], <www.synonim.net/synonim/przyroda>.
2. Słownik Języka Polskiego PWN, [Dostęp: 19.10.2017], <www.sjp.pwn.pl/jp/przyroda;2512477.html>.
3. Ministerstwo Środowiska, zakładka „Środowisko – Przyroda”, [Dostęp: 19.10.2017], <<https://www.mos.gov.pl/srodowisko/przyroda/>>.
4. Ministerstwo Środowiska, zakładka „Środowisko – Badania”, [Dostęp: 23.10.2017], <<https://www.mos.gov.pl/srodowisko/edukacja-ekologiczna/badania/>>.
5. Ministerstwo Środowiska, zakładka „Środowisko – Kampanie społeczne”, [Dostęp: 23.10.2017], <<https://www.mos.gov.pl/srodowisko/edukacja-ekologiczna/kampanie-spoeczne/>>.
6. Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska, zakładka „O Nas – Projekty i kampanie społeczne”, [Dostęp: 23.10.2017], <<https://www.gdos.gov.pl/projekty-i-kampanie-spoeczne>>.